

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Дидактична гра як засіб розвитку наочно-образного мислення у дітей
дошкільного віку із затримкою психічного розвитку

Виконала студентка групи СОм-2(1)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Прядкіна Анастасія Андріївна
Керівник: Турубарова А. В.
Рецензент: Залановська Л. І.
Нормоконтроль _____ Анна КІРІЛЛОВА

Запоріжжя
2021 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 77 с., 9 табл., 8 рис., 46 джерел, 7 додатків.

Об'єкт дослідження: наочно-образне мислення дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та апробувати систему дидактичних ігор із розвитку наочно-образного мислення у дітей середнього дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Методи дослідження: теоретичні (узагальнення та систематизація, аналіз літературних джерел); емпіричні (спостереження, констатувальний експеримент, діагностичні методи, аналіз мовленнєвої діяльності дітей); математичні (кількісна та якісна обробка даних).

Затримка психічного розвитку – це складне порушення, при якому в різних дітей страждають різні компоненти їх психічної, психологічної й фізичної діяльності. Ці діти потребують спеціалізованої допомоги, особливий режим та індивідуальну програм розвитку. Затримка у розвитку мислення може призвести до дезадаптації, неуспішності в навчанні, соціокримінальних наслідків у майбутньому. Правильне та своєчасне діагностування дає можливість надати необхідну корекційну допомогу. Добре розвинене наочно-образне мислення – це істотна ланка для підготовки дитини до навчання та соціалізації.

ЗАТРИМКА ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ, НАОЧНО-ОБРАЗНЕ МИСЛЕННЯ, СЕРЕДНІЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК, МИСЛИННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ.

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема психологічного розвитку дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами є однією з найбільш актуальних та важливих у корекційній педагогіці. Нині відзначається значне зростання дітей із затримкою психічного розвитку, які потребують спеціалізованої допомоги, особливий режим та індивідуальну програму розвитку. За даними різних авторів, в дитячій популяції виявляється від 6 до 11% дітей із затримкою психічного розвитку різного генезу [5; 6]. Правильне та своєчасне діагностування дає можливість надати їм необхідну допомогу. Затримка у розвитку мислення може призвести до дезадаптації дитини, її неуспішності в навчанні, девіантної поведінки у майбутньому.

Питання формування наочно-образного мислення розглядається в межах більш загальної проблеми формування мисленнєвої діяльності. Ряд вчених зазначали, що образні компоненти є необхідною складовою частиною розумових процесів (Б. Ананьєв, А. Брушлинський, Л. Гурова, Г. Костюк, О. Леонтєв, Н. Менчинська, А. Гостєв, Е. Загданський, Е. Заїка, В. Меньшикова, Б. Ребус, М. Ричік, С. Рубінштейн, О. Славін, О. Тихомиров та ін.). Основною одиницею наочно-образного мислення визначається образ, в основі якого лежить відбиття об'єктивно-реального світу в людській свідомості (Б. Ананьєв, А. Брушлинський, Ф. Василюк, В. Зінченко, Г. Костюк, Б. Ломов, С. Рубінштейн, С. Смирнов та ін.).

Особливу роль у процесі наочно-образного мислення відіграє цілеспрямована практична діяльність, завдяки якій відбувається перехід до дій з реальними матеріальними предметами у внутрішньому плані, з їх образами (Б. Ананьєв, П. Гальперін, Л. Гурова, О. Запорожець, В. Зінченко, К. Кабанова-Меллер, Т. Кудрявцев, О. Люблінська, Ж. Піаже, С. Рубінштейн, Ф. Шемякін, І. Якиманська та ін.).

В останні роки дослідженням навчання та виховання дітей із затримкою психічного розвитку займаються такі українські вчені, як Н. Баташева, І. Логвінова, З. Маматова, О. Мамічева, І. Омельченко, Т. Сак та ін. Ряд вчених зазначають наявність у дітей із затримкою психічного розвитку певні труднощі у розвитку мисленнєвої діяльності. Так, у наочно-образному мисленні цих дітей помітні труднощі під час оперування образами-уявленнями (С. Сиволапов), недосконалість просторової орієнтації (Е. Бедер), недостатня сформованість аналітико-синтетичної діяльності (З. Дунаєва, Т. Єгорова, Т. Сак та ін.). Отже, ці дослідження дають підстави припускати, що наочно-образне мислення в дітей із затримкою психічного розвитку формується із затримкою і навіть може не досягнути норми внаслідок недостатньої орієнтувально-дослідницької діяльності, уміння встановлювати суттєві ситуаційні зв'язки між предметами та розвитку мовлення. Все вище зазначене і обумовило вибір теми магістерської роботи у такій редакції «Дидактична гра як засіб розвитку наочно-образного мислення у дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку».

Об'єкт дослідження: наочно-образне мислення дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Предмет дослідження: дидактична гра як засіб розвитку наочно-образного мислення у дітей середнього дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та апробувати програму розвитку наочно-образного мислення дітей середнього дошкільного віку із затримкою психічного розвитку з використанням дидактичних ігор.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми розвитку наочно-образного мислення дітей із затримкою психічного розвитку.

2. Виділити особливості мисленнєвої діяльності у дошкільників із затримкою психічного розвитку.

3. Виявити рівень розвитку наочно-образного мислення у дітей середнього дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

4. Теоретично обґрунтувати, розробити та апробувати програму розвитку наочно-образного мислення дітей середнього дошкільного віку із затримкою психічного розвитку з використанням дидактичних ігор.

Методи дослідження:

1) теоретичні (узагальнення та систематизація, аналіз літературних джерел);

2) емпіричні (спостереження, констатувальний та формувальний експеримент, діагностичні методи (методика Таблиці С. Забрамної; Методика «Розрізні картинки» (модифікований варіант); методика «Склади коло»), аналіз мовленнєвої діяльності дітей, корекційно-розвиткові методи);

3) математичні (кількісна та якісна обробка даних).

Методологічним підґрунтям дослідження стали:

– положення теорії взаємозв'язку процесів навчання й розвитку (І. Бех, В. Бондар, Л. Виготський, В. Давидов, Д. Ельконін, І. Єременко, Г. Костюк, О. Леонт'єв, С. Максименко, Н. Менчинська, В. Синьов);

– системно-структурний підхід до вивчення мислення (Л. Анциферова, О. Брушинський, С. Виготський, Г. Костюк, Ж. Піаже);

– теорія поетапного формування дитячого мислення (П. Гальперін, Н. Талізін).

Теоретичне значення роботи полягає у систематизації наукового досвіду щодо розробленості проблеми розвитку наочно-образного мислення у дітей середнього дошкільного віку із затримкою психічного розвитку та розкритті особливостей порушень наочно-образного мислення дітей даної категорії.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що розроблена за результатами дослідження програма може бути використана спеціалістами та батьками дітей середнього дошкільного віку із затримкою психічного розвитку для розвитку наочно-образного мислення.

Апробація результатів дослідження відбулася на II Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у Міжнародний науково-інноваційний простір» (13–14 травня 2021 р., м. Запоріжжя).

Дослідження проводилось на базі комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад (ясла–садок) № 354 комбінованого типу Харківської міської ради» та комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 33 комбінованого типу Харківської міської ради» (м. Харків).

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 77 сторінок, з них основний зміст роботи викладено на 49 сторінках.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури та проведене емпіричне дослідження дозволили сформулювати ряд висновків.

1. Проблема розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку вивчалася багатьма зарубіжними та вітчизняними вченими. В останні роки дослідженням дітей із затримкою психічного розвитку займаються такі українські вчені, як Н. Баташева, І. Логвінова, З. Маматова, І. Омельченко, Т. Сак та ін. Але все ж на сьогоднішній день психолого-педагогічний аспект багатьох проблем затримки психічного розвитку дошкільників продовжує бути мало розробленим, особливо стан сформованості наочно-образного мислення у дітей середнього дошкільного віку.

2. Відставання в розвитку мислення – одна із основних рис, яка відрізняє дітей із затримкою психічного розвитку від однолітків, які розвиваються. У наочно-образному мисленні дітей із затримкою психічного розвитку помітні труднощі під час оперування образами-уявленнями (С. Сиволапов), недосконалість просторової орієнтації (Е. Бедер), недостатня сформованість аналітико-синтетичної діяльності (З. Дунаєва, Т. Єгорова, Т. Сак). Недоліки мислення у дітей із ЗПР проявляються в низькій здатності до узагальнення матеріалу, слабкості регулюючої функції мислення, низькій сформованості основних розумових операцій аналізу і синтезу.

3. Результати констатувального етапу дослідження показали, що у дітей середнього дошкільного віку із затримкою психічного розвитку рівень розвитку наочно-образного мислення низький. При виконанні завдань усі діти даної категорії потребують допомоги, додаткових пояснень. Також, при виконанні завдань, діти із затримкою психічного розвитку рідко використовують зорове співвіднесення, частіше користуються методом проб, або виконують хаотичні, непродуктивні дії, нераціональні прийоми.

Здатність до активної пошукової діяльності та здібності до співвідношення частин і цілого та їх просторового розташування знаходяться на низькому рівні. Інтерес до завдання нестійкий, діти швидко стомлюються, що впливає на продуктивність діяльності.

4. Розроблена програма розвитку наочно-образного мислення дітей середнього дошкільного віку із затримкою психічного розвитку з використанням дидактичних ігор складається з 24 занять у індивідуальній формі, розрахованих на 20–25 хвилин.

Граючи, діти вирішують дидактичні задачі в цікавій формі, які досягаються певними ігровими діями. У дидактичній грі дитина не лише отримує, а й закріплює та узагальнює знання, розвиває пізнавальні здібності, засвоює засоби й раціональні способи розумової діяльності. В процесі навчально-пізнавальної діяльності вихователь супроводжує пояснення наочним показом дії, своїм прикладом її виконання.. Представлений у наочно-дійовому плані досвід, якого набуває дитина в процесі розв'язання завдань, є підґрунтям переходу до наочно-образного, а потім і до словесно-логічного мислення. Результати контрольного зрізу експериментальної групи показали, що програма з розвитку наочно-образного мислення дітей середнього дошкільного віку із затримкою психічного розвитку з використанням дидактичних ігор є дієвою та ефективною, оскільки простежується позитивна динаміка в розвитку даного типу мислення.